

Op Pad met ...

Michaël van Buuren in de Doorwerthsche Waarden

Natuurinclusief Nederland anno 2120

CV Michaël van Buuren

1987
tijdelijk medewerker, Staatsbosbeheer

1987 – 1999
aio en later toegevoegd onderzoeker,
Wageningen University & Research,
Landschapsarchitectuur

1997
promotieonderzoek naar landschaps-
planning en watersystemen in de
zandgronden in Nederland, Wageningen
University & Research

1999 – 2009
senior onderzoeker, RWS-RIZA/
Waterdienst/Deltares

2008 – 2014
hoofdontwerper, Dienst Landelijk Gebied
regio oost

2014-heden
senior onderzoeker landschapsarchi-
tectuur, Wageningen Environmental
Research

Wetenschappers uit Wageningen kijken met het project 'Nederland in 2120' een eeuw vooruit op de kaart. De verkavelde Noordzee springt in het oog. Voedsel- en energiewinning gaan offshore. Randstad Holland houdt stand; nieuwe steden en bossen verschijnen langs de flanken van Hoog Nederland. Grote wateren krijgen natuurlijke oevers en beek- en rivierdalen worden verbreed. De media pikken het verhaal op en Brussel toont belangstelling. We wandelen met Michaël van Buuren door de uiterwaarden bij Doorwerth. Hij spreekt namens een zeventienkoppig team van Wageningen University & Research.

Waarom neem je ons mee naar de Doorwerthsche Waarden?

“Bij Doorwerth is de interactie tussen rivier en stuwwal erg duidelijk te zien. Dat sluit aan bij mijn werk: ontwerpen op basis van stromend water. Van grondwater via beekwater tot rivierwater. Daarnaast ligt de stuw bij Driel in deze uiterwaarden. Die stuw wordt samen met de Pannerdensche Kop en de IJsselkop bij Arnhem de ‘kraan van Nederland’ genoemd. Van de 16.000 kuub water die er nu bij maatgevende afvoer elke seconde door de Rijn Nederland binnenkomt, gaat ruwweg 65% naar het westen via de Waal en 20% via de Nederrijn en de Lek. De resterende 15% stroomt via de IJssel naar het noorden. De Waal blijft ook in de verre toekomst de hoofdtransportband voor de scheepvaart. De verwachting is dat het de volgende eeuw een paar graden warmer wordt, de zee een meter stijgt en de Rijn gemiddeld nog weer 2.000 m³ water per seconde extra uit het achterland aanvoert, maar wel veel onregelmatiger. Hoe voorkom je overstromingen en waterschaarste? Waar moet dat water heen? Hoe benut je het zoetwater? In onze visie voeren we al dat extra water uit de Rijn de komende eeuw via het IJsseldal naar het noorden. Dat kan door het rivierbed ongeveer twee keer zo breed te maken en natuurinclusief in te richten, voor zoetwaterberging in de IJsselmonding en het IJsselmeer. Het IJsseldal is nu al rijk aan natuurlijke relictten van de eertijds vlechtende en meanderende rivier,

De IJsselmonding, zoals die er mogelijk uitziet in 2120.

zoals kwelstroken, stroomruggen en -geulen, kronkelwaarden en rivierduinen, maar ook laatmiddeleeuwse ontginningen en landgoederen. Daar wordt op voortgeborduurd. De Maas kiest door aangepast stuwbeheer zijn eigen weg, met speelruimte voor natuurlijke processen zoals afkalving, aanzanding, stroomverlegging en oobosvorming. Wellicht maakt een aangepast stuwbeheer ook bij de Nederrijn en de Lek een meer natuurinclusieve inrichting van de uiterwaarden mogelijk. Daarom zijn de Doorwerthsche Waarden zo illustratief met de stuwwal, het kasteel, de rivier en de stuw: je voelt het verband tussen verleden, heden en toekomst.”

Kasteel Doorwerth is een monument, net zoals de stuw bij Driel. Hoe ga je om met erfgoed als de rivieren in een breed bed gaan stromen?

“Wij hebben geen blauwdruk gemaakt. We hebben geschetst hoe Nederland er uit zou kunnen zien wanneer de zeespiegel stijgt en de rivieren soms meer en vaak veel minder water voeren, terwijl het verhang kleiner wordt. De dichtbevolkte Randstad moet bewoonbaar blijven, vrij van overstromingen en voorzien van zoet water. Als je nog meer rivierwater richting het westen stuurt belast je daar de waterveiligheid onnodig. De Randstad verplaatsen is onrealistisch. Water en natuur zijn de basis waarop de Nederlandse samen-

Kasteel Doorwerth.

leving is gebouwd. In het westen is handel, industrie en erfgoed ontstaan in een zwerm van autonome 'stadsstaten', die in de toekomst alles behalve een aaneengesloten metropool gaan vormen. Hollandse watersteden en (water-)kunstwerken horen tot het culturele erfgoed. De kustveiligheid wordt in de toekomst gewaarborgd door zandduinen, zeeweringen en zandmotoren.

Auke van der Woud beschrijft in zijn boek 'Het lege land' uit 1987 dat sinds de achttiende en negentiende eeuw de waterveiligheid van de rivieren systematisch lager was dan de kustveiligheid. In het gebied

van de grote rivieren moet de waterveiligheid de komende eeuw verder worden opgekrikt. Daarnaast moet de berging van zoetwater in rivieren en grote wateren zo worden geregeld dat watertekorten door lage grondwaterstanden worden voorkomen. Daar willen we met de keuze van de brede IJssel op wijzen.

Eén ding is zeker: Nederland in 2120 wordt niet precies zoals wij het hebben getekend. Wij willen het debat over de best denkbare omgeving aanzwengelen om Nederland ook op termijn bewoonbaar, biodivers en leefbaar te houden. Daar ho-

ren, naast droge voeten, ook natuur en erfgoed bij. Ook al worden de Maaskades in onze visie verwijderd, het is onbestaanbaar dat historische elementen worden gewist, zoals de Maasheggen en de Maasterrassen. Bovendien heeft het project Ruimte voor de Rivier laten zien dat de doelstelling ruimtelijke kwaliteit heel goed samen kan gaan met waterveiligheid, biodiversiteit en toegankelijkheid. Waar ik persoonlijk wel voor wil waarschuwen is om óveral de uiterwaarden spontaan te laten volgroeien, waardoor het uitzicht over en op het water op (te) veel plekken verdwijnt. Juist de contrasten

De nu dichte stuw bij Driel 'met gesloten vizieren'.

tussen open en dicht, detail en vergezicht horen bij het dal van de rivier, net zoals hier bij Doorwerth het kasteel, de Nederrijn, de stuw en de stuwwal elkaar afwisselen. Dat vergt maatwerk: ruimte voor spontane processen, maar ook voor de vele sporen van onze (cultuur)historie die juist in het rivierengebied tot een ontzettend rijk landschap hebben geleid. Ik zie het landschap als 'onder cultuur gebrachte natuur'. Het gaat om een goede verhouding van beide componenten."

Wat willen jullie bereiken?

"Iedereen beseft dat de klimaatverandering

de Nederlandse landschappen verandert, maar niemand weet hoe dit er precies uit gaat zien. Er ontbreekt een sterk beeld met een overkoepelend verhaal; een wenkend perspectief voor inrichting van de ruimte. Wij hopen opbouwende discussies over de toekomst van ons land los te maken. Bij de totstandkoming van de Ecologische Hoofdstructuur en Ruimte voor de Rivier was dat perspectief er wel. Deze projecten leverden decennialang een leidraad voor ontwerp van het landschap. Bovendien gingen deze projecten gepaard met stevige inhoudelijke debatten, terwijl de klimaatverandering in Nederland zich nu in alle stilte voltrekt.

Deze toekomstkaart is gemaakt om een steen in de vijver te gooien."

Hoe is deze toekomstvisie tot stand gekomen?

"Wetenschappers van Wageningen University & Research kennen allemaal een klein stukje van de puzzel: we hebben experts op het gebied van verzilting, het mariene milieu in de Noordzee, of het effect van klimaatverandering op de teelt van voedingsgewassen. Ik ben zelf gepromoveerd op de waterhuishouding van beekdalen, heb bij Rijkswaterstaat aan Ruimte voor de Rivier gewerkt en maak gebruik van geohydrologie in het landschapsonwerp. Samen

weten we best veel om de 3D-puzzelstukjes van bodem, water en lucht goed in elkaar te laten passen, zowel onder- als bovengronds. Al puzzelend en ontwerpend blijkt ook waar de blinde vlekken en kenniskloven zitten.

Vorig jaar hebben we gezamenlijk besloten om onze kennis te etaleren en in het openbaar aan de bel te trekken. Door montage van brokstukken kennis wilden we een sterk beeld neerzetten over klimaatverandering en biodiversiteit. Geen scenario's met vuistdikke rapporten, want dan kan het nog steeds vriezen of dooien. In plaats daarvan een helder vergezicht op de verre toekomst. Iedere expert beschreef kennis en kansen binnen zijn eigen vakgebied. De landschapsarchitecten ontwikkelden met de ruimtelijke puzzelstukjes een beeld voor heel Nederland, land én zee, gebruikmakend van geodata en onze kennis en ervaring. Ik verzamelde de kaartlagen en tekenende persoonlijk twintig driedimensionale diagrammen, waar de boven- en ondergrond zijn verbonden. Collega Bertram de Rooij paste alle patronen aan elkaar op een wandvullende kaart.

We kregen veel respons op onze presentatie van de kaart op congressen van milieu- en klimaatonderzoekers en ruimtelijke planners. Daardoor beseften we dat ons verhaal een gevoelige snaar raakt. Een korte samenvatting verscheen op sociale media, met slechts enkele pagina's toelichting. Vanaf december 2019 kregen we vele verzoeken voor vraaggesprekken in

kwaliteitskranten, we schoven aan bij Buitenhof, het drong door in Brussel en het kwam op de nodige websites terecht, bijvoorbeeld van LINDA., Geen Stijl en Reddit, niet direct dagelijkse kost voor onderzoeksinstituten."

Wat heeft het perspectief op natuurinclusief Nederland 2120 te bieden voor Europa?

"Het verhaal bereikt Brussel. Eurocommissaris Frans Timmermans wil ook een dergelijke kaart in de Green Deal opnemen, maar dan als perspectief voor Europa. De eerste contacten zijn gelegd; de contracten nog niet getekend. Aan ons de taak om topexperts te vinden die vanuit hun discipline een bijzonder aspect van Europa kunnen overzien en grensoverschrijdend mee willen puzzelen aan zo'n kaart, zowel terrestrisch als marien. Wellicht maken we daarbij een tussenstap in 2050, de einddatum van de Green Deal, om dan de sprong naar 2120 te maken. Om te voorkomen dat iedereen in een nationale reflex schiet, zoeken we deskundigen die het nodige weten van een van de elf biogeografische regio's of een van de zeven mariene regio's, inclusief de aanpalende oceanen. De werving is gestart en we hebben alle hoop op een vervolg in Europa."

Terug naar de uiterwaarden bij Doorwerth en de stuw bij Driel. Het is voorjaar, de meidoorns staan in bloei. We struinen door de uiterwaard die amper enkele maanden geleden onder water stond. Toen

liet de stuw bij Driel zijn kaken zien, nu zijn de vizieren gesloten. We komen vanaf het kasteel tot aan de stuw slechts een handvol wandelaars en een paar schepen tegen. Aan de voet van de stuwwal zien we het kasteel en de steenfabriek op terpen staan. Markante torens en schoorstenen verheffen zich boven de boomgaard en het oobos. Paarden verdringen de geur van meidoornbloesem.

JOHAN MEEUS & THEO VAN DER SLUIS

Met dank aan alle auteurs van Een natuurlijkere toekomst voor Nederland in 2120: Martin Baptist, Tim van Hattum, Stijn Reinhard, Michaël van Buuren, Bertram de Rooij, Xiaolu Hu, Sabine van Rooij, Nico Polman, Sander van der Burg, GerJan Piet, Tom Ysebaert, Brenda Walles, Jeroen Veraart, Wieger Wamelink, Bram Bregman, Bram Bos & Trond Selnes. Wageningen Universiteit & Research, 2019.

Een natuurlijkere toekomst voor Nederland in 2120 (uitsnede). Scan de qr-code om de gehele kaart, inclusief toelichting en legenda, te downloaden.

